19/06/2019

Η μάχη του Κιλκίς – Λαχανά μέσα από τη διήγηση ενός Ανθυπολοχαγού

/ Ιστορία - Εθνικά Θέματα



Το 1912-1913 δύο σημαντικά γεγονότα ήρθαν να ταράξουν τη βαλκανική χερσόνησο. Πρόκειται για τους Βαλκανικούς Πολέμους, ο πρώτος Βαλκανικός Πόλεμος έγινε ανάμεσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και τον Βαλκανικό Συνασπισμό, που αποτελούνταν από την Ελλάδα, την Βουλγαρία, την Σερβία και το Μαυροβούνιο. Σε αντίθεση με των πρώτο βαλκανικό πόλεμο, ο δεύτερος έγινε ανάμεσα στην Βουλγαρία και των πρώην βαλκανικών συμμάχων της, ο Βαλκανικός συνασπισμός διασπάστηκε. Θα ξεσπάσει ένας ακατάπαυστος και σκληρός πόλεμος όπου η Βουλγαρία εναντίον των πρώην συμμάχων της, θα προσπαθήσει να διεκδικήσει την μερίδα του λέοντος στην περιοχή.



19/21 Ιουνίου: Μάχη Του Κιλκίς, 4η Μεραρχία

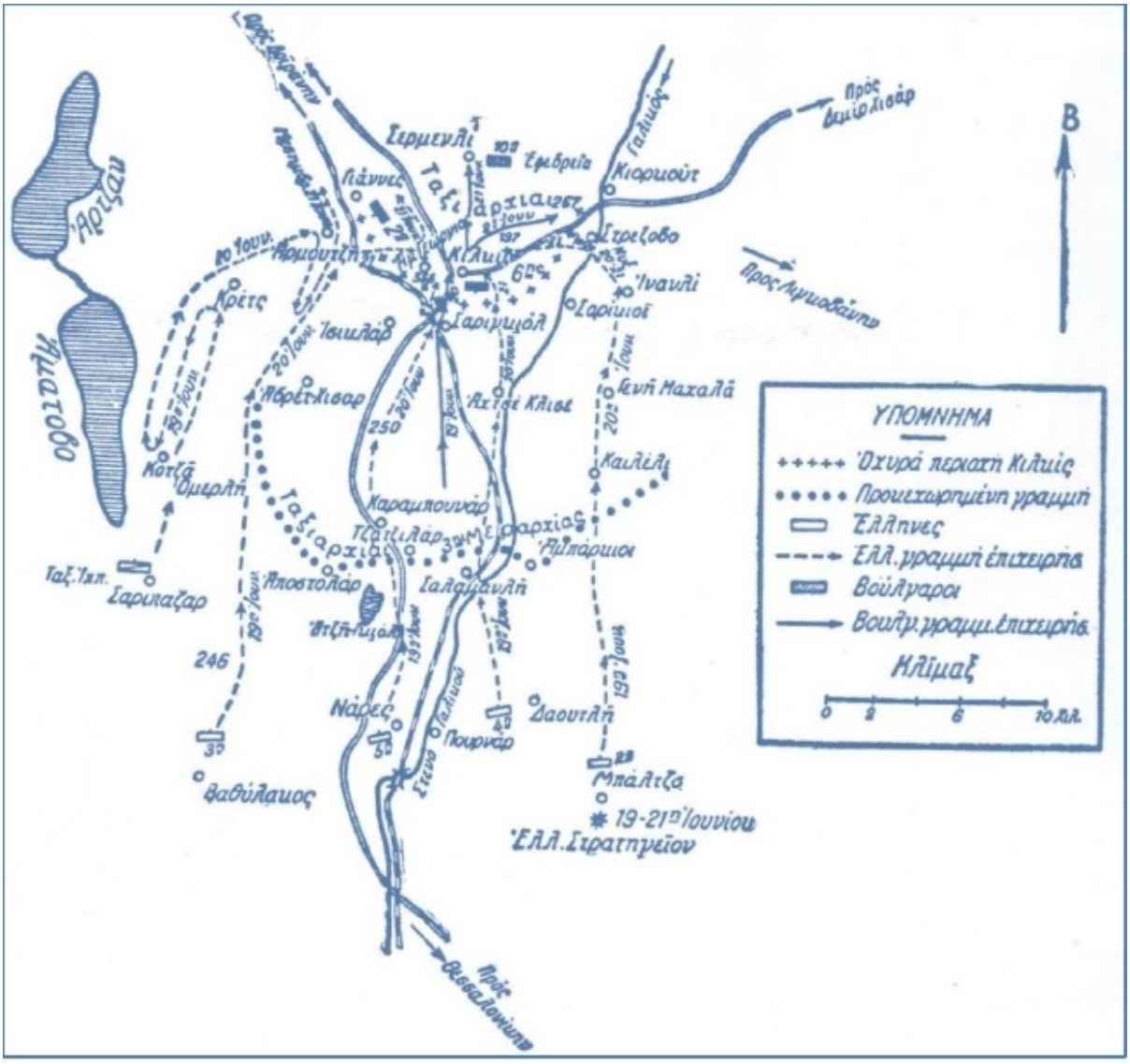
(Διήγηση του Ανθυπολοχαγού (ΠΖ) Αριστείδη Ζέρβα[9])

[Τον πόλεμο τον περιμέναμε. Ειδικά, όταν στα μέσα Ιουνίου μας μοίρασαν από το Επιτελείο χάρτες της Μακεδονίας, με εντολή να τους μελετήσουμε καλά. Οι χάρτες αυτοί σήμαιναν ένα πράγμα: ότι αν οι Βούλγαροι έκαναν καμιά ατιμία πάλι, δεν θα υπήρχε συγχώρεση. Οι χάρτες αυτοί είχαν δική τους φωνή: «Ήρθαμε εδώ για να μας μελετήσετε καλά … Κι αν έρθουν οι Βούλγαροι, να ξέρετε πού θα τους πολεμήσετε και πού θα τους καταδιώξετε!» Μία τέτοια καλοδεχούμενη άφιξη, δεν μπορούσα να την κρύψω από τους Στρατιώτες μου. Το τι έγινε σαν τους το είπα, δεν μπορείτε να το φανταστείτε, όσο καλά κι αν το περιγράψω.

Ο ενθουσιασμός μεταδόθηκε σε όλο το Τάγμα. Ο Ταγματάρχης με αγριοκοίταξε λίγο, που δεν τήρησα το «εμπιστευτικόν», αλλά δεν είπε τίποτα βλέποντας τα πηλήκια να πετάγονται στον αέρα και τους Στρατιώτες να ζητωκραυγάζουν. Ούτε είπε τίποτα όταν ο μάγειρας του Λόχου ο Καννάς[1] έσφαξε 4 αρνιά και τα βάλαμε στη σούβλα. Και ο Λόχος γιόρτασε για δεύτερη φορά το Πάσχα… «Τι κάνεις εκεί βρε Καννά;» «Έτσι πρέπει κύριε Ανθυπολοχαγέ. Οι νεοσύλλεκτοι που ήρθαν δεν ξέρουν πώς γιορτάζουμε εμείς το Πάσχα!» μου απάντησε. «Ναι κύριε Ανθυπολοχαγέ, για τους νεοσύλλεκτους» είπε ο άλλος συνωμότης ο Μπρεζεράκος[2], που πέταγε τη σκούφια του για τέτοια … Έ, αφού ήταν για τους νεοσύλλεκτους … Και έφτιαξαν και προσκλήσεις οι δυο τους, γραπτές, για τους

άλλους Αξιωματικούς του Τάγματος: «Κύριε Ταγματάρχα, απόψε ψένουμε αρνιά και θα έχομε και κωκορέτση. Είστε προσκεκλημαίνος μετά των λυπών αξιοματικών. Θα είνε τιμή μας αν έλθουτε, θα έχωμε και κρασή.»

Ανάθεμα την ορθογραφία τους … πέτυχαν όμως τα αρνιά στο ψήσιμο, εκεί δεν κάνανε λάθη! Ήταν ωραίο και το κρασί, το ρίξαμε και στον Καλαματιανό και το ξενυχτήσαμε. Ας ξεκίναγε ο πόλεμος. Το «ηθικόν ακμαίον», που λένε. Όταν ήρθαν τα νέα για την άτιμη κήρυξη πολέμου από τους Βουλγάρους, και στη συνέχεια για την εκκαθάριση της Θεσσαλονίκης και για την ανάληψη της Αρχιστρατηγίας από τον Κωνσταντίνο, δεν ξαναβάλαμε αρνιά, αλλά το κρασί μας το ήπιαμε. Αργά το βράδυ στις 18 Ιουνίου κοινοποιήθηκαν και οι Διαταγές για επίθεση. Έτσι, στις 19 Ιουνίου, μετά από ένα καλό πρωινό συσσίτιο με βραστό κρέας, σούπα, ψωμί και τυρί, ξεκίνησε στις 07.00 η προέλασή μας με «αντικειμενικό σκοπό» τα υψώματα που βρίσκονται μεταξύ των χωριών Κρηστώνη και Ποταμιά, στα νότια του Κιλκίς. Αριστερά μας θα προέλαυνε η 5η Μεραρχία και δεξιά μας η 2η Μεραρχία. Από τους χάρτες που είχα μελετήσει κατάλαβα ότι σε εμάς και στην 5η Μεραρχία έπεφτε το δύσκολο καθήκον να προσβάλλουμε το Κιλκίς κατά μέτωπο. Η 2η ΜΠ θα πήγαινε από δεξιά και η 3 η από αριστερά. Περάσαμε τον Γαλλικό ποταμό και κατά τις 8 φτάσαμε στο Σαλαμανλί[3] όπου μας υποδέχτηκαν οι κάτοικοι με σημαίες. Συνεχίσαμε με προορισμό το χωριό Κολχίδα που τότε λεγόταν Αχτσέ Κλισέ. Ο δρόμος ήταν όλο σκόνη και ο ήλιος έκαιγε από νωρίς. Βαδίζαμε προς το Βάλτο, έναν μικρό οικισμό που λεγόταν τότε Καρατζά Καδή ή Καρατζά Ντερέ. Οι πληροφορίες λέγανε ότι εκεί έμεναν



Έλληνες πρόσφυγες και ότι υπήρχε εκεί και κεφαλόβρυσο, όπου ελπίζαμε να ξαποστάσουμε και να δροσιστούμε. Αλλά στα υψώματα στο Αμπάρκιοϊ[4] ήταν οι εχθρικές προφυλακές. Μας άφησαν λίγο να προχωρήσουμε και μετά άρχισαν να μας χτυπούν με βολιδοφόρες οβίδες. Το Πυροβολικό τους, είχε επισημάνει από πριν τον δρόμο και το 8ο Σύνταγμα του Σχη Καμπάνη, που πήγαινε μπροστά, είχε τις πρώτες απώλειες. Η Διμοιρία μας βάδιζε στην πρώτη γραμμή του Τάγματός μας, του 3ου, που μαζί με το 4ο του Καπετανάκη, ήταν η προσθοφυλακή του Συντάγματος. Ο Κουτήφαρης έδωσε εντολή να συνεχίσουμε την προχώρηση. Τα εχθρικά πυρά ήταν πιο πυκνά και δραστικά στον τομέα του 4 ου Τάγματος και τραυματίστηκε ο Διοικητής του, ο Λοχαγός Βενετσάνος Καπετανάκης. Τον είχα γνωρίσει λίγο πριν αρχίσει ο πόλεμος, στο γάμο του με μια γειτόνισσά μας, την Αννούλα του μπάρμπα-Γιάννη του Δουκάκη. Τα εχθρικά πυροβόλα μας είχαν καθηλώσει, αλλά από δεξιά βρήκαν ευκαιρία οι άνδρες του 1ου ΣΠ της 2ης Μεραρχίας και προχώρησαν με άλματα, κερδίζοντας έδαφος. Αλλά οι εχθροί ήταν πολλοί και καλά οχυρωμένοι και σε λίγο τους καθήλωσαν κι αυτούς με πυρά

πεζικού και πολυβόλα.

Ο Ταγματάρχης μας ο Κουτήφαρης[5], πριν ξεκινήσουμε από τη Μπάλτσα, μας είχε βγάλει ένα σύντομο λογύδριο: «Παιδιά μου! Η σημερινή ημέρα έχω προαίσθησιν ότι θα είναι η λαμπροτέρα της ζωής μου! Με το θάρρος και την ακατάσχετον ορμήν σας, προσπαθήσατε να την καταστήσετε και δι’ εσάς λαμπράν.» Βλέποντας ότι το 8ο Σύνταγμα μπροστά μας είχε εμπλακεί για καλά, διέταξε να κινηθούμε αριστερά του, προσπαθώντας να υπερφαλαγγίσουμε τον εχθρό. «9ος και 10ος Λόχος, κινηθείτε δι’ αλμάτων εξ αριστερών. 11ος Λόχος, θα τεθώ επί κεφαλής σας και θα κινηθούμε με ένα άλμα προς το καλυβάκι εμπρός. 12ος Λόχος, ακολουθείστε μας και κινηθείτε μόλις ξεκινήσουμε το δεύτερο άλμα μας, μετά το καλυβάκι.» Κοφτές και σαφείς εντολές, δοσμένες με ψυχραιμία, σαν να κάναμε γυμνάσια. Και ήταν πράγματι η λαμπρότερη της ζωής του. Οι δύο Λόχοι από αριστερά αιφνιδίασαν τον εχθρό περνώντας από μία μικρή χαράδρα, και βρέθηκαν στα πλευρά του. Αλλά ήταν και η τελευταία ημέρα της ζωής του. Γιατί πέρα από το καλυβάκι, ήταν στημένα Βουλγαρικά πολυβόλα που δεν τα είχαμε εντοπίσει. Και άρχισαν να αποδεκατίζουν τον 11ο Λόχο. Ο Κουτήφαρης ήταν από τους πρώτους που χτυπήθηκαν, βαδίζοντας μπροστά με το ξίφος υψωμένο. Αλλά πρόλαβε να μας δει να διώχνουμε τους Βουλγάρους από τις οχυρώσεις τους με τη λόγχη, πριν τον πάρουν οι τραυματιοφορείς τρέχοντας στο χειρουργείο. «Πάλι πληγώθηκε ο Κουτήφαρης;» σχολίασε ένας Στρατιώτης. «Και πώς να μην πληγωθεί ξανά; Αφού όλο πρώτος τρέχει» απάντησε ένα άλλος. Ο γενναίος Λάκωνας με το τεράστιο τετράγωνο κορμί και το όμορφο παιδικό πρόσωπο, είχε πληγωθεί και στα Γιαννιτσά, ενώ πήγαινε μπροστά στην επίθεση, αλλά και στη Μανωλιάσσα, καθώς έβαζε σε τάξη μια Διμοιρία.

Και σαν τελείωσαν οι επιχειρήσεις του πρώτου πολέμου, αν και έπασχε από τραυματική αιμορραγία και δυσεντερία, δεν έμεινε στην Καλαμάτα, κι ας είχε άδεια. Αποχαιρέτησε τη γυναίκα του λέγοντας ότι «δεν μπορώ να αφήσω το Τάγμα μου μοναχό προ των Βουλγάρων» … Βαριά τραυματισμένο, τον μετέφεραν στο Χειρουργείο στη Μπάλτσα και το βράδυ πήγε να τον επισκεφθεί ο ίδιος ο Βασιλιάς. «Αρκεί να προχωρούμεν Μεγαλειότατε, και εγώ πηγαίνω εις τον Παράδεισον» λέγεται ότι του είπε. Και ήταν αυτά τα τελευταία του λόγια, λίγο πριν αρχίσει η επιθανάτια αγωνία … Πέθανε σαν γνήσιος στρατιώτης και Χριστιανός που ήταν, και λένε ότι χαμογελούσε σαν να έβλεπε τον Παράδεισο … Ή μήπως χαμογελούσε στο Βασιλιά του που στεκόταν στο προσκεφάλι του, και στη νίκη που ερχόταν; Δεν θα το μάθουμε … Κρίμα μόνο που πέθανε στο Νοσοκομείο. Τέτοιοι άντρες, πρέπει να πεθαίνουν σε μια πλαγιά που να βλέπει θάλασσα, όπως στα μέρη του στη Μάνη. Και να ακούγονται στην κηδεία τους λαμπρά μοιρολόγια, που να κάνουν και τις πέτρες να δακρύζουν … Στις σκληρές μάχες που δόθηκαν τη μέρα εκείνη στο

Αμπάρκιοϊ, και βάστηξαν ως αργά το απόγευμα, σκοτώθηκε κι ο Διοικητής του 1ου ΣΠ της 2ης Μεραρχίας Ταγματάρχης Διαλέτης, και πολλοί άλλοι Αξιωματικοί. Αλλά βγάλαμε με τη λόγχη τους Βούλγαρους από τις οχυρώσεις τους.

Και ενώ άρχισε να βραδιάζει εμείς συνεχίσαμε την προχώρηση, μέχρι που φτάσαμε στην Κολχίδα. Πρέπει να σας πω εδώ ότι, λίγο πριν την Κολχίδα, ο δρόμος συνέχιζε ευθεία για Κιλκίς μέσω Σαρηγκιόλ ή έστριβε δεξιά προς την Κολχίδα και από εκεί συνέχιζε προς τα ΝΑ του Κιλκίς. Εμείς θα παίρναμε αυτό το δρόμο, ενώ η 5η ΜΠ θα βάδιζε προς το Σαρηγκιόλ, τη σημερινή Κρηστώνη. Βαδίζοντας με «βήμα ταχύ σε τετράδες» περάσαμε ένα μικρό δασάκι και συνεχίσαμε ακάλυπτοι μέσα από τα χωράφια με τα σπαρτά. Είχαμε διανύσει σχεδόν 100 μέτρα, όταν ακούστηκε το τρομερό σφύριγμα οβίδας. Το βλήμα πέρασε πάνω από τα κεφάλια μας και έσκασε με δυνατό κρότο πίσω από τη Διμοιρία. Ένα ακόμη έσκασε 15-20 βήματα μπροστά μας. Με τρόμο σκέφτηκα ότι το τρίτο θα έγραφε τα ονόματά μας. Και πράγματι έσκασε δεξιά, μπροστά ακριβώς από τους πρώτους. Ήμουν πιο αριστερά και τη γλύτωσα, αλλά 3 άνδρες χτυπήθηκαν από τη βαριά εκρηκτική οβίδα. Συνεχίσαμε τρέχοντας για ακόμη 500 μέτρα, αλλά ήταν μάταιο, καθώς οι άλλες Διμοιρίες έμειναν πίσω.



Με βαριά καρδιά σταματήσαμε, και διέταξα τους άνδρες μου να γυρίσουμε πίσω. Επιστρέψαμε, παίρνοντας μαζί μας και τον ένα από τους τρεις που ήταν τραυματίας, οι άλλοι δύο έδειχναν σκοτωμένοι, και πήραμε κάλυψη πίσω από ένα μικρό ύψωμα. Ένας κρότος ακούστηκε. Και δεύτερος και τρίτος. Μαύρα σύννεφα κρέμονταν πάνω μας ενώ καυτές βολίδες έπεφταν γύρω μας βροχή. «Πυκνώσατε

και σχηματίσατε χελώνη!» φώναξα στους άντρες μου, βλέποντας ότι τα εχθρικά πυροβόλα ρίχνανε τώρα όλο βολιδοφόρες. «Χελώνη» σήμαινε το να στριμωχτούμε γονατιστοί, ο ένας κολλητά στον άλλο, και να βάλουμε τους γυλιούς από πάνω για κάλυψη. Το είχαμε δοκιμάσει ξανά στα Γιαννιτσά. Ήθελε μεγάλη ψυχραιμία, αλλά ήταν η καλύτερη μέθοδος για βολιδοφόρες εγκαιροφλεγείς, σε ανοιχτό πεδίο που δεν υπήρχαν βράχια ή μεγάλες πέτρες για κάλυψη. Ο γυλιός μπορούσε να μας φυλάξει από τις βολίδες των οβίδων που έσκαζαν από πάνω μας. Αρκεί να μην ήταν καμιά αρρύθμιστη, γιατί αν έσκαζε ανάμεσά μας, θα χάναμε ολόκληρη Διμοιρία … Άλλοι Αξιωματικοί δεν προτιμούσαν αυτή τη μέθοδο και διέταξαν «αραίωση και πρηνηδόν». Πάντως, δεν είχαμε άλλο ατύχημα στη δική μας Διμοιρία, παρ’ όλο που μερικές οβίδες έσκασαν ακριβώς από πάνω μας.

Σαν έπεσε το σκοτάδι, ήρθε η Διαταγή να καταυλιστούμε επί τόπου. Βγάλαμε υπηρεσίες για σκοπιές και προφυλακές και μετά βολευτήκαμε όσο καλύτερα μπορούσαμε στα σταροχώραφα και στα ρέματα, τρώγοντας για βραδυνό τις λίγες σκληρές γαλέττες που είχαμε μαζί μας. Ευτυχώς, μέσα στη νύχτα, έκανε το θαύμα του ο σιτιάρχης ο Καννάς και μας έφερε ψωμί, ελιές και κασέρι. Και στο πρωινό προσκλητήριο, «ξαναζωντάνεψε» ο Στρατιώτης της Διμοιρίας μου Φώτης Σαραντόπουλος [6] από την Καλαμάτα …

Η χαρά μου ήταν μεγάλη, γιατί είχαμε γίνει φίλοι από τον καιρό που πολεμούσαμε στο Μπιζάνι. Αλλά καλύτερα να σας πω τα γεγονότα με τη σειρά: Στην προώθηση προς την Κολχίδα, η Διμοιρία ήταν μπροστά από τις άλλες του Λόχου, όπως σας είπα, κι ο Σαραντόπουλος ήταν στην πρώτη γραμμή, στην πρώτη τετράδα. Περάσαμε δίπλα από ένα δασάκι και βγήκαμε σε ένα σταροχώραφο. Μας εντόπισαν οι Βούλγαροι και τα πυροβόλα τους άρχισαν να βάλουν. Μια οβίδα έσκασε μπροστά από τους πρώτους, στα τρία βήματα απόσταση. Ο Δεκανέας Αργύρης Παπαδόπουλος σκοτώθηκε ακαριαία, ο Πέτρος Μπάκας χτυπήθηκε από θραύσμα στο πόδι και ο Φώτης ο Σαραντόπουλος σκεπάστηκε εντελώς από τα χώματα και τον νομίσαμε για νεκρό, καθώς δεν κουνιόταν κι από το κούτελο τρέχανε αίματα. Τρέξαμε προς τα μπρος για να βρούμε θέσεις κάλυψης και δεν είχαμε χρόνο να φροντίσουμε τους χτυπημένους. Συνεχίσαμε προς τα μπρος μέχρι που καθηλωθήκαμε, όπως σας είπα ήδη, και αναγκαστήκαμε να υποχωρήσουμε πίσω στις αρχικές μας θέσεις. Στο βραδινό προσκλητήριο, ο Σαραντόπουλος ήταν αγνοούμενος, ενώ όλοι φοβόμασταν το χειρότερο. Και το άλλο πρωί, όταν στο προσκλητήριο φωνάξαμε το όνομά του ξανά, κάποιος απάντησε «νεκρός».

Την ώρα εκείνη, νάτον ξαφνικά να έρχεται κουνώντας το όπλο πάνω από το κεφάλι του και φωνάζοντας «ζωντανόος»! Εξαντλημένος και πεινασμένος, με βρώμικα ρούχα και χωρίς πηλίκιο, αλλά γερός και αρτιμελής, αν εξαιρέσουμε ένα επίδεσμο

γύρω από το κεφάλι του. Τι είχε συμβεί; Όπως μας διηγήθηκε ο «νεκραναστημένος», τα θραύσματα της οβίδας δεν τον πέτυχαν, σαν από θαύμα. Μόνο μια πέτρα που τινάχτηκε από την έκρηξη τον χτύπησε κατακούτελα και τον άφησε λιπόθυμο, ενώ θάφτηκε σχεδόν ολόκληρος κάτω από τα χώματα που σήκωσε η οβίδα. Σαν βράδιασε και έπιασε ψύχρα, ξαναβρήκε τις αισθήσεις του, και τότε διαπίστωσε ότι γύρω του ήταν Βουλγάρικες περίπολοι. Έκανε τον πεθαμένο, και ήταν τυχερός που όπως ήταν θαμμένος δεν ασχολήθηκαν μαζί του. Και σαν νύχτωσε για τα καλά τίναξε από πάνω του τα χώματα, σύρθηκε σε ένα μοναχικό δέντρο που ήταν εκεί κοντά και σκαρφάλωσε πάνω. Και όλη νύχτα, κούρνιαζε στο δέντρο, ενώ από κάτω περνούσαν συνέχεια Βούλγαροι. Λίγο πριν το χάραμα, οι Βούλγαροι τραβηχτήκαν πίσω στις γραμμές τους και τότε αυτός κατέβηκε από το δέντρο και κατάφερε σκυφτά να διασχίσει την απόσταση ως τις γραμμές μας, χωρίς να τον πάρουν είδηση ούτε οι δικοί μας διπλοσκοποί! Και παρουσιάστηκε μπροστά μας, σαν φάντης μπαστούνι, την ώρα που κάναμε προσκλητήριο! «Ρε άιντε ’σα πέρα … Χούγιαχ’ τους … Τι λέτε μωρέ που θα πέθαινα και θα σας άφηνα μονάχους να φορτώνουτε το γάιδαρο …» ήταν το σχόλιο που έκανε, πριν ορμήσει στα υπολείμματα του συσσιτίου.

Η δεύτερη μέρα της μάχης, Πέμπτη 20 Ιουνίου, σημαδεύτηκε από σκληρές μάχες που ξεκίνησαν από νωρίς. Προχωρούσαμε με μεγάλη δυσκολία, άλλοτε με άλματα και άλλοτε βήμα-βήμα, μένοντας πρηνηδόν για ώρα πολλή. Οι σφαίρες και οι οβίδες μας χτυπούσαν αλύπητα. Οι ξεροί αγροί είχαν πάρει φωτιά από τις οβίδες, σε πλάτος 2 χιλιομέτρων, και προχωρούσαμε μέσα από τις φωτιές ενώ μας έλουζαν τα θραύσματα. Πολλοί τραυματίες που έμειναν στα καιόμενα χωράφια κάηκαν ζωντανοί. Το Σύνταγμα του Καμπάνη είχε κι αυτό βαριές απώλειες. Νωρίς το απόγευμα, μία οβίδα εξερράγη δίπλα στον έφιππο Καμπάνη. Του έκοψε το αριστερό χέρι και το αριστερό πόδι. Μερικά άλλα βλήματα τον κτύπησαν στο στήθος. Έπεσε αμέσως από το άλογο νεκρός.



Το περίεργο είναι πως μαζί του ήταν ο Υπασπιστής του Τσολακόπουλος, ο γιατρός από την Κρήτη Ζερβός, ο Ιταλός πολεμικός ανταποκριτής Μαγκρίνι και ο Ίλαρχος Μάνος. Κανένας από αυτούς δεν έπαθε τίποτα από την έκρηξη. Η οβίδα είχε πάνω της γραμμένο μόνο το όνομα του Καμπάνη … Ο έφεδρος Ανθυπολοχαγός του 8ου Συντάγματος Βασίλης Τζαραβέλλας, που τραυματίστηκε λίγο αργότερα στο κεφάλι από σφαίρα, μου είχε διηγηθεί μετά τον πόλεμο, πώς σκοτώθηκε ο Συνταγματάρχης του: «Στην κύρια γραμμή του πυρός, το Σύνταγμά μας μπήκε ακριβώς στις 10.30 το πρωί. Τα πυρά του εχθρικού Πυροβολικού ήταν πυκνότατα και ευστοχότατα, γιατί οι Βούλγαροι είχαν επισημάνει τις θέσεις μας πολύ πριν από την έναρξη της μάχης. Οι οβίδες σφύριζαν μανιωδώς από πάνω μας και έπεφταν εδώ και εκεί σπέρνοντας το θάνατο.

Το μεσημέρι ακριβώς, μια οβίδα έπεσε λίγα βήματα μακριά από το Επιτελείο του Συντάγματος. Ο Διοικητής μας Αντώνης Καμπάνης, ο Υπασπιστής του κ. Τσολακόπουλος και ο Ιταλός ανταποκριτής του “Αιώνος” του Μιλάνου κ. Μαγκρίνι σώθηκαν από θαύμα την στιγμή εκείνη. Μέχρι τις δύο το μεσημέρι, πάνω από 350 άνδρες του Συντάγματός μας είχαν τεθεί εκτός μάχης. Η ορμή μας όμως αυξάνονταν διαρκώς. Αφρίζοντας από λύσσα και μίσος τραβούσαμε μπροστά, αδιαφορώντας για τους διπλανούς μας που θερίζονταν από τα εχθρικά πυρά. Δεν άκουγε κανείς τίποτε άλλο από “Εμπρός παιδιά και τους φάγαμε!” Ο Συνταγματάρχης μας, ήταν συνέχεια στην πρώτη γραμμή, όρθιος και αφύλακτος. Τον παροτρύναμε να στέκεται σε πιο προφυλαγμένη θέση, αλλά τίποτα. Με ύφος Ομηρικού ήρωα απαντούσε: “Για ένα Συνταγματάρχην, δεν θα ήτο ωραιότερον από του να αποθάνη εδώ” Δίπλα του ήταν συνεχώς ο Υπασπιστής του, ο Διοικητής της Ημιλαρχίας μας ο Ίλαρχος Μάνος, ο Ιταλός ο δημοσιογράφος και άλλοι. Και παρ’ όλα αυτά, όταν έσκασε η μοιραία οβίδα, μόνο αυτός χτυπήθηκε …» Ο Καμπάνης ήταν Διοικητής του πιο ηρωικού και πιο ορμητικού Συντάγματος της Μεραρχίας μας, και σας το λέω εγώ που ήμουν από άλλο Σύνταγμα. Και μόνο αυτό αρκεί για να γραφεί το όνομά του με χρυσά γράμματα στη στήλη των ηρώων. Όσοι γνώριζαν τον άμεμπτο στρατιωτικό με το χαρακτηριστικό του μονόκλ, δεν μπορούσαν να φανταστούν ότι θα κατόρθωνε να υποτάξει την πιο δύσκολη και ιδιότυπη νεοελληνική ράτσα, τους Μανιάτες. Και όμως, στα γενναία πατρικά χέρια του, οι Μανιάτες έγιναν ένα από τα πιο ορμητικά και πειθαρχημένα τμήματα του Ελληνικού Στρατού. Ποιο ήταν το μυστικό του;

Την απάντηση είχε δώσει ο δημοσιογράφος Γιώργος Βεντήρης που, όταν δεν πολεμούσε, κρατούσε σημειώσεις από τις μάχες και τους ήρωες: «Το μυστικό του το έμαθα ο ίδιος, βλέποντάς τον να τρέχει στη Μανωλιάσσα, για να μοιράσει ο ίδιος ψωμί, κονιάκ και ιδίως χαμόγελα στους άνδρες του. Ήταν ο

“Συνταγματάρχης – πατέρας” και δεν θα μπορούσε να εξασκήσει αυτή την ιδιότητα με μεγαλύτερη επιτυχία, παρά στους στεγνούς, καρτερικούς και ιδιότυπους Λάκωνες, που επιζητούν, και στον Στρατό ακόμη, μία Δημοκρατία αλληλοσεβασμού και εκτιμήσεως. Ο Καμπάνης τους έδωσε αυτό και ακόμη περισσότερα. Τους έδωσε μία τρυφερότητα, με την οποία έβλεπαν ότι και στο θάνατο θα τους προστάτευε ο Διοικητής τους με το στοργικό του παράστημα. Και η πατρικότητα αυτή εκδηλώθηκε σε υπέρτατο βαθμό, εκεί που έπρεπε. Ο Καμπάνης πέθανε στη μάχη, σαν Συνταγματάρχης πατέρας.» Η δεύτερη μέρα ήταν μέρα σκληρών μαχών και βαριών απωλειών. Ευτυχώς, ήρθε κάποτε η νύχτα και το μακελειό κόπασε.

Οι Στρατιώτες στρώσανε χόρτα και προσπάθησαν να κοιμηθούν, κατάκοποι από την ταλαιπωρία. Αλλά τα Επιτελεία δούλευαν ασταμάτητα, ιδίως τη νύχτα. Και ο Αρχιστράτηγος έστειλε προς όλες τις Μεραρχίες την ιστορική Διαταγή, ενδεικτική της ανησυχίας, αλλά και της αλύγιστης θέλησης για τη νίκη: «ΑΥΡΙΟ ΑΞΙΩ ΤΗΝ ΠΤΩΣΙΝ ΤΟΥ ΚΙΛΚΙΣ» Σαν άρχισε να φωτίζει η ανατολή, άρχισε ξανά η προώθησή μας. Εμείς είχαμε πίσω μας το φως και δεν βλέπαμε ακόμη καλά. Αλλά οι Βούλγαροι έβλεπαν τους δικούς μας κινουμένους όγκους και δεν πήγαινε χαμένο κανένα βλήμα. Μπροστά μας πήγαινε το 2ο Τάγμα και με τις πρώτες οβίδες έγινε μεγάλη αναστάτωση.



Μέχρι να αραιώσουν και να βρουν κάλυψη σε κάτι θυμωνιές, οι Βούλγαροι πρόλαβαν να ρίξουν 4-5 ομοβροντίες και οι δικοί μας πηδούσαν εδώ κι εκεί σαν κοκορόπουλα, έχοντας σοβαρές απώλειες. Κι ενώ οι άνδρες του 2ου τα είχαν χαμένα, το δικό μας Τάγμα προωθήθηκε ανάμεσά τους με τάξη και «εφ' όπλου λόγχη», φωνάζοντας «Εμπρός!» Ανακατεύτηκαν οι Λόχοι και οι πιο τολμηροί προχωρούσαν, ενώ οι λιγότερο τολμηροί καθυστερούσαν πυροβολώντας. Οι οβίδες έπεφταν κοντά μας και οι πιο θαρραλέοι τις γιουχάιζαν. Ενώ χαρακτηριστική ήταν η αντίδραση ενός φαντάρου από την Πύλο, δε θυμάμαι το όνομά του, που όταν έσκαγαν οι οβίδες έσκυβε κι έκανε το σταυρό του λέγοντας «Παναγία βόηθα». Και όταν σταματούσαν, σηκωνόταν κουνώντας απειλητικά το χέρι του, βλασφημώντας: «Την Παναγία σας κερατάδες!» Έπειτα από λίγη ώρα, το εύστοχο πυρ του Πυροβολικού μας από δεξιά σίγησε το εχθρικό. Και τα τμήματά μας συνέχισαν να προχωρούν. Είδαμε καπνό να βγαίνει από την πόλη. «Υποχωρούν και βάζουν φωτιά! Υποχωρούν!» Ενθουσιασμένοι, βάλαμε στα πόδια μας φωτιά, και τρέχοντας περάσαμε τους λόφους και τις κοιλάδες και φτάσαμε σε ένα λόφο που απείχε 500 μέτρα από την πόλη. Σταμάτησε να βάλλει και Πυροβολικό μας, γιατί οι

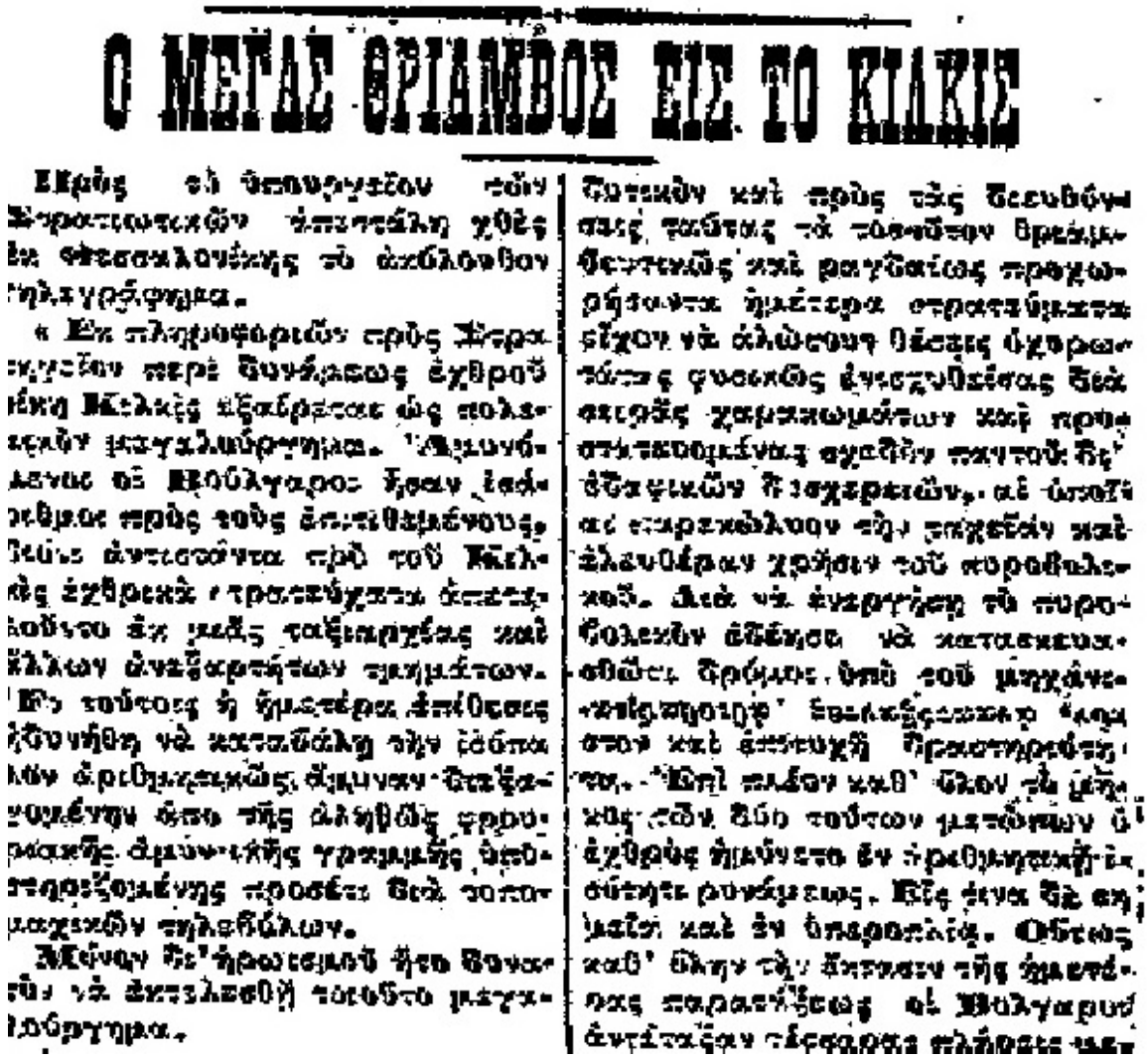
οβίδες τους πέφτανε μπροστά μας. Η Διμοιρία Πολυβόλων έστησε τα πολυβόλα κι άρχισε πυρ, δίνοντάς μας θάρρος για την τελική έφοδο. Δόθηκε το σήμα της εφόδου. Όλες οι φάλαγγες προχώρησαν κατά τετράδες και το θέαμα ήταν λαμπρό. Οι λόγχες άστραφταν. Οι Αξιωματικοί πηγαίναμε μπροστά «ξιφήρεις». Πήραμε το πρώτο πυροβόλο.

Ο Λγός Καλογεράς, από το Επιτελείο του Μεράρχου μας, έστειλε τηλεγραφικό σήμα στο Γενικό Στρατηγείο: «Πλησίον Κιλκίς, 21 Ιουνίου 1913, ώρα 10.25 πμ Κιλκίς Καταλαμβάνεται, εχθρός καταδιώκεται. ΚΑΛΟΓΕΡΑΣ» Οι Βούλγαροι υποχωρούσαν εγκαταλείποντας πυροβόλα, τουφέκια και ότι άλλο είχαν. Κάποιοι προσπάθησαν να οχυρωθούν πρόχειρα σε μία ράχη, αλλά τους εντοπίσαμε και με 2 ομοβροντίες τους διώξαμε πανικόβλητους. Όχι όμως όλους, 3 Βούλγαροι έμειναν για πάντα εκεί νεκροί. Κυριεύαμε τις σειρές των χαρακωμάτων τους, τη μία μετά την άλλη. Όπου και να έστρεφες το μάτι, όλοι οι λόφοι ήταν γεμάτοι στρατό, αλλά δεν γινόταν να διακρίνεις εύκολα ποιοι ήταν δικοί μας και ποιοι όχι. Όλοι τρέχανε κατά την πόλη. Βέβαια, δικοί μας ήταν όσοι κουβαλούσαν ακόμη το όπλο τους, αλλά μέσα στους καπνούς και τη σκόνη, άντε να ξεχωρίσεις … Πήραμε 7 χαρακώματα, ένα μετά το άλλο και φτάσαμε μπρος σε ένα μεγάλο τετράγωνο χαράκωμα. Εκεί οι Βούλγαροι είχαν δύο πολυβόλα που θέριζαν και αναγκαστήκαμε να σταματήσουμε. Οι εχθροί ξεθάρρεψαν και βγήκαν επιχειρώντας αντεπίθεση, συνεπικουρούμενοι από Ιππικό. Και ένα αεροπλάνο τους έκανε αναγνώριση.

Η επίθεσή τους αποκρούστηκε χάρη στα πολυβόλα μας, που είχαν προλάβει να αλλάξουν θέση, προκαλώντας τους μεγάλες απώλειες. Μετά από αυτό, δεν άντεχαν να μείνουν να πολεμήσουν άλλο. Υποχώρησαν, εγκαταλείποντας τα τελευταία τους οχυρώματα αλλά και την ίδια την πόλη του Κιλκίς. Σαν τελείωσε η μάχη, μπόρεσα να δω και να κατανοήσω τη μεγάλη δυσκολία της επίθεσής μας. Παρατηρώντας από τα νότια το Κιλκίς, από μία απόσταση 15 χιλιομέτρων, βλέπει κανείς τη φυσική οχύρωση. Η πόλη περικλείεται από γήλοφους και μικρούς λόφους που βαθμηδόν ανηφορίζουν μέχρι το ύψωμα του Αγίου Γεωργίου. Και οι Βούλγαροι, όχι μόνο ήσαν καλά οχυρωμένοι, αλλά πολέμησαν οργανωμένα και με πείσμα. Το Κιλκίς ήταν στο μυαλό τους «μικρή Σόφια» και έπρεπε να το κρατήσουν πάση θυσία. Αλλά ο Στρατός μας τότε δεν ήξερε από «άπαρτα κάστρα». Και το απέδειξε αυτό και στο Σαραντάπορο και στα Γιαννιτσά και στο Μπιζάνι και στο Κιλκίς και στις μάχες που ακολούθησαν.

Η άλωση του Κιλκίς μεταδόθηκε αμέσως με τον οπτικό τηλέγραφο στο Γενικό Στρατηγείο στην Μπάλτσα. Και ο Κωνσταντίνος απάντησε διατάσσοντας: «Καταδιώξατε συντόνως φεύγοντα εχθρόν!» Και παρ’ όλο που στη Διαταγή είχε προσθέσει με το χέρι και τη λέξη «αγρίως», όσο κι αν το θέλαμε, όσο κι αν

καταλαβαίναμε τη σημασία της Διαταγής, η εκτέλεση ήταν αδύνατη ... Μεγάλο το μέγεθος της νίκης, μεγάλο και το τίμημα: Μόνο η 4η Μεραρχία είχε συνολικά 1.257 νεκρούς και τραυματίες. Το 4ο Τάγμα του 8ου ΣΠ είχε τόσες απώλειες σε Αξιωματικούς (νεκρός μεταξύ αυτών και ο Διοικητής του Λγός Μακρυκώστας Χαράλαμπος) που μετά τη μάχη του Κιλκίς διαλύθηκε ελλείψει στελεχών. Το βράδυ, το ΓΣ διαπίστωσε ότι ήταν αδύνατο να συνεχίσουμε την καταδίωξη και έδωσε εντολή για ανάπαυση. Και το επόμενο πρωί βρήκα την ευκαιρία να γράψω ένα γράμμα στους γονείς μου. «Έξω από το Κιλκίς 22-VI-1913 Σεβαστέ μου πατέρα, σεβαστή μου μητέρα Υγείαν έχω, το αυτό επιθυμώ και δι' υμάς [7]



Ο ΜΕΓΑΣ ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΚΙΛΚΙΣ

Εις την εναντίον των Τούρκων εκστρατείαν σας έγραφα από Τουρκικά χωριά. Τώρα, σας γράφω από Βουλγαρικά. Επήραμεν το Κιλκίς, που ήτο φωλέα και ιερά πόλις των Βουλγάρων και των Κομιτατζήδων. Πατρίς δε και του τρομερού Δάνεφ, ο οποίος μετά την μάχην την επυρπόλησεν. Οι κάτοικοι, Βούλγαροι εις την πλειονότηταν, είχον ήδη φύγει. Ο Στρατός μας προελαύνει καταδιώκων τους θρασυδείλους Βουλγάρους, οι οποίοι φεύγουν σαν λαγοί. Δεν μπορούμε να τους

φθάσωμε στα πόδια αλλά πού θα πάνε; Κάπου θα σταματήσουν. Έτσι όπως τρέχουν, δεν νομίζω ότι θα διαρκέση ο πόλεμος περισσότερον από μήνα.

Ο Συνταγματάρχης μας κ. Αναγνωστόπουλος μου έδωκε συγχαρητήρια δια τας ανδραγαθείας της Διμοιρίας μου κατά την μάχην. Προσωπικώς, αισθάνομαι υπερήφανος, σκεπτόμενος την τεραστίαν ζημίαν που προξενήσαμεν εις τον εχθρόν, με μικράς απωλείας, όσον αφορά τους υπ' εμέ άνδρας. Δυστυχώς, αυτό δεν ισχύει δια την Μεραρχίαν και το Σύνταγμά μας. Η μάχη δεν ήτο αναίμακτος. Θα αναφέρω ιδιαιτέρως τον θάνατον του γενναίου Ταγματάρχου μας κ. Κουτήφαρη Αντωνίου, καθώς και του Διοικητού του 8ου Συντάγματος, Συνταγματάρχου Καμπάνη. Ετραυματίσθη επίσης ο αγαπητός μας Λοχαγός Βενετσάνος Καπετανάκης, που διοικούσε το 4ο Τάγμα μας. Τον είχαμε γνωρίσει, θυμάστε; Είναι αυτός που παντρεύτηκε τη γειτονοπούλα μας την Αννούλα, του μπάρμπα-Γιάννη του Δουκάκη. Παρακαλώ διαβεβαιώσατε τους εκ μέρους μου ότι ο ίδιος ο Ιατρός που τον εξήτασε μου εβεβαίωσεν ότι το τραύμα του είναι ιάσιμο και ότι λίαν συντόμως θα είνε κοντά τους. Και στην συμπαθεστάτη Αννούλα, να της ειπήτε ότι ο Βενετσάνος θα της γράψει συντόμως και ο ίδιος.

Και επειδή αυτό ίσως καθυστερήσει ολίγον, ειπήτε της ότι καθυστερεί γενικώς η αλληλογραφία από τα Νοσοκομεία. Κατά τα άλλα, δεν φαντάζεσθε πόσαι ιστορίαι δόξης κυκλοφορούν εντός του καταυλισμού μας, καθώς αφικνούνται αι ειδήσεις και των λοιπών Σωμάτων. Αν τας έγραφα όλας, ειλικρινώς, δεν θα ετελείωνεν η επιστολή αύτη. Θέτω λοιπόν τέλος αναγκαστικώς, διαβεβαιώνοντάς Σας ότι εγώ είμαι καλώς και δεν θέλω να ανησυχείτε. Κάμνω το καθήκον μου και το κάμνω μετά προσοχής. Δώσατε την αγάπην μου εις τους αδελφούς και τας αδελφάς μου. Σας ασπάζομαι σεβασμίως Ο υιός σας Αριστείδης» Στις 22 και 23 ξεκουραστήκαμε, και στις 24 ανεβήκαμε στο Μπέλες, από ένα δρόμο που περνούσε από υψόμετρο 1494 μέτρων.[8] Εκεί μείναμε μια μέρα. Κατεβαίνοντας με δυσκολία προς την κοιλάδα της Στρώμνιτσας, στις 27 του μήνα, το 11ο ΣΠ αιφνιδίασε στη Σουσίτσα Βουλγάρους που υποχωρούσαν από το Ιστίπ, κυριεύοντας 15 πυροβόλα και όλα τα τροχοφόρα τους.]



ΣΚΡΙΠ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

Ο ΣΤΡΑΤΟΣ ΜΑΣ ΚΑΤΕΛΑΒΕ ΤΗΝ ΓΕΥΤΕΛΗΝ ΤΗΝ ΝΙΓΡΙΤΑΝ ΚΑΙ ΤΟ ΚΙΛΚΙΣ

Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ
ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΜΑΣ

ΠΕΤΑΧΤΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΝ

Η ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ

Ο ΘΡΙΑΜΒΕΥΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ

Η Μάχη Κιλκίς-Λαχανά χαρακτηρίζετε από της φονικότερες μάχες των Βαλκανικών Πολέμων. Ο Ελληνικός Στρατός έχασε στον πόλεμο 8.828 αξιωματικούς και οπλίτες, ενώ οι βουλγαρική πλευρά είχε περίπου 4.227 νεκρούς, και 1.977 τραυματίες. Παρά τις δυσκολίες, ο Ελληνικός Στράτος κατάφερε να διασπάσει τις αμυντικές γραμμές του αντιπάλου και να των οδηγήσει σε φυγή. Οι Νίκες του Ελληνικού Στρατού είχαν ως αποτέλεσμα την απελευθέρωση του Κιλκίς και του Λαχανά. Οι Νίκες αυτές έμελλαν να κρίνουν της εξελίξεις στα επόμενα χρόνια.



Βιβλιογραφία:

- Τσοκόπουλος Γεώργιος, «Από τα πεδία των μαχών», Εκδόσεις «ΕΣΤΙΑΣ», Αθήνα 1913
- Καλλιβρετάκης Λεωνίδας, «Ημερολόγιο Εκστρατείας 1912-1913 – Οδοιπορικές και Πολεμικές Σημειώσεις Ηπείρου Μακεδονίας Θράκης του εθελοντή Κωνστή Ι. Καπιδάκη», Περιοδική ιστορική έκδοση «Ίστωρ», τ. 2/1990
- Γ.Ε.Σ./Δ.Ι.Σ., «Ο Ελληνικός στρατός κατά τους Βαλκανικούς πολέμους 1912-1913, Τόμος Γ’ Επιχειρήσεις κατά των Βουλγάρων (Β’ Βαλκανικός Πόλεμος)», Αθήνα 1992
- Σαραντόπουλος Φώτης, «Εμπρός δια της λόγχης – Η μεγάλη εξόρμηση 1912-1913», Εκδόσεις ΝΙΔΑ, Αθήνα 2012

Παραπομπές **:**

- [1] (Μάνδρες Κιλκίς)
- [2] (ΙΙΙ/9 Τάγμα)
- [3] Ο παππούς του συγγραφέα. Η ιστορία προέρχεται από δική του διήγηση. (Μυθιστορηματικό πρόσωπο, όπως και ο Πέτρος Μπάκας)
- [4] (Σημείωση του συγγραφέα: Το «άιντε ’σα πέρα» (άντε ίσα πέρα, φύγε), το «άει στο λύκο» και το «χούγιαχ’ τον» ήταν οι πιο βαριές «βρισιές» του παππού, που δεν τον άκουσα ποτέ να βρίζει … Και ο αγαπημένος

αυτοσαρκασμός του: «40 Καλαματιανοί ένα γάιδαρο φορτώνανε, και είπε ένας απ’ αυτούς, ανάθεμά σε μοναξιά» …)

- [5] Κατ’ άλλες πηγές ο Καμπάνης σκοτώθηκε στις 10 πμ. Ο Μαγκρίνι στην ανταπόκρισή του στις εφημερίδες «Αιών» του Μιλάνου και «Αγγελιοφόρος» της Ρώμης, αναφέρει ώρα 7 πμ. της 21 Ιουνίου. Θεωρώντας ως ορθή την ημερομηνία θανάτου 20-6-1913 που αναφέρει η Ιστορία του ΓΕΣ, αλλά και πολλές πηγές, δεν απομένει παρά να αποδοθεί η σύγχυση του Μαγκρίνι στις 2 οβίδες που δέχθηκε δίπλα στον Καμπάνη.

- [6] Γεώργιος Α. Βεντήρης (1890-1954). Λάκων στην καταγωγή, γεννήθηκε στην Άρτα και μεγάλωσε στη Καλαμάτα. Σπούδασε νομικά (Πανεπ. Αθηνών) και έγινε διευθυντής της εφημερίδας «Θάρρος» της Καλαμάτας. Στους Βαλκανικούς Πολέμους και έπειτα, διηύθυνε διάφορες εφημερίδες («Νέα Ελλάς», «Πατρίς», «Νέα Ημέρα Τεργέστης», «Ελεύθερον Βήμα»). Την περίοδο 1927-1931 έγραψε τη δίτομη πολιτική ιστορία με τίτλο «Η Ελλάς του 1910-1920»

- [7] Κάτω από το τηλεγράφημα αυτό, ο Ι. Μεταξάς έχει σημειώσει ιδιοχείρως: «Την στιγμήν ταύτην σφοδρόν πυρ ημετέρου πυροβολικού, πιθανώς 3ης Μεραρχίας, κατά υψώματος 3,5 χλμ ΒΔ Κιλκίς. ΜΕΤΑΞΑΣ»
- [8] Σαραντόπουλος Φώτης, «Εμπρός δια της λόγχης – Η μεγάλη εξόρμηση 1912- 1913»,

- [9] Ανθυπολοχαγός (ΠΖ) Αριστείδης Ζέρβας, 9ο ΣΠ , 4η ΜΠ , μυθιστορηματικό πρόσωπο.Η 4η Μεραρχία (Μέραρχος Υπτγος Κωνσταντίνος Μοσχόπουλος, Επιτελάρχες οι Τχες Δημήτριος Σκαρπαλέζος και Ευστράτιος Πίσσας, Δντης Επιτελικών Γραφείων Λγός Ιωάννης Καλογεράς) διέθετε 3 Συντάγματα Πεζικού: Το 8ο (Σχης Αντώνιος Καμπάνης, με 4 Τάγματα υπό τους Λοχαγούς Αναστάσιο Σκυρό, Γεώργιο Μαστραπά, Κωνσταντίνο Λυμπερόπουλο και Χαράλαμπο Μακρυκώστα), το 9ο (Σχης Αριστοτέλης Αναγνωστό-πουλος, με 4 Τάγματα υπό τον Τχη Λεωνίδα Καλκανδή, Λγό Ιωάννη Τριλλίβα, Τχη Αντώνιο Κουτήφαρη και Λγό Βενετσάνο Καπετανάκη) και το 11ο (Ανχης Μιχαή Καΐρης, με 3 Τάγματα υπό τους Λγούς Λεωνίδα Σαγιά, Εμμανουήλ Κανελλίδη και Χαράλαμπο Λούφα). Στην 4η ΜΠ ανήκαν επίσης το 4ο Σύνταγμα Πεδινού Πυροβολικού (Σχης ΠΒ Κωνσταντίνος Χατζόπουλος), η 4η Ημιλαρχία Ιππικού (Ίλχος Βασίλειος Βασιλόπουλος),ο 4ος Λόχος Μηχανικού και Διμοιρία Τηλεγραφητών.

Πηγή: cognoscoteam.gr